

พระพุทธศาสนาสมัยใหม่ : มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น

ผศ.ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์
วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

การศึกษาศาสนามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะเป็นการแสวงหาความรู้ในยุคพระพุทธศาสนาสมัยใหม่เพื่อพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจในชีวิตทัศน์และโลกทัศน์ ทั้งในเรื่องร่างกาย จิตใจ ข้อประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมและในโลก ถึงแม้ว่าการศึกษาพระพุทธศาสนาภายใต้ร่มมหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่นทุกวันนี้อาจยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อสายตาของโลกภายนอก แต่มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาก็ยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับพระพุทธศาสนาสมัยใหม่ในสังคมญี่ปุ่น สถาบันการศึกษาเชิงจิตวิญญาณเหล่านี้กำลังเผชิญหน้ากับอุปสรรคและความท้าทายในการดำรงอยู่ในศตวรรษที่ ๒๑ เช่นเดียวกัน แท้จริงแล้วระบบการศึกษาในโลกยุคใหม่กำลังเผชิญกับวิกฤติการศึกษาซึ่งได้รับผลกระทบจากบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากของความต้องการด้านการศึกษาภายใต้ร่มของมหาวิทยาลัย ปัญหาเหล่านี้เป็นความท้าทายของมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นที่จำเป็นต้องหาหนทางร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดไป

การก่อตัวของมหาวิทยาลัยเชิงพุทธในประเทศญี่ปุ่น

มหาวิทยาลัยโอตานิ

มหาวิทยาลัยเรียวกุ

มหาวิทยาลัยริทสึเค็ง

ย้อนกลับไปดูในสมัยโบราณของประเทศญี่ปุ่น สามเณรจะได้รับการศึกษาในเรื่องหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้เฉพาะในมหาวิทยาลัยพุทธ (Buddhist-oriented universities) หรือโรงเรียนสอนธรรมะที่ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษ (special schools) เท่านั้น นิกายพระพุทธศาสนาในประเทศ

ญี่ปุ่นส่วนใหญ่ได้ก่อตั้งและพัฒนาขึ้นเป็นนิกายใหม่ในสมัยคามาคูระ (Kamakura Period: ค.ศ. ๑๑๘๕-๑๓๓๓).^๑ ในสมัยไตโช (Taishō: ค.ศ. ๑๙๑๒-๑๙๒๖) เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๘ เป็นต้นมา พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยได้มีผลบังคับใช้เพื่อให้มหาวิทยาลัยได้รับการยอมรับจากกระทรวงศึกษาธิการอย่างเป็นทางการ โรงเรียนเอกชนและมหาวิทยาลัยได้รับการอนุมัติอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งอาจนำเสนอไว้อย่างคร่าว ๆ โดยเรียงลำดับจากการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น^๒ ตามที่ ฮายาชิ มาโกโตะ (Hayashi Makoto) ได้กล่าวถึงการอุบัติขึ้นแห่งมหาวิทยาลัยพุทธในญี่ปุ่นไว้ ดังนี้ : -

๑) ในปี ค.ศ. ๑,๙๒๒ มหาวิทยาลัยโอตานิ (Ōtani university)

๒) มหาวิทยาลัยเรียวกุกุ (Ryūkoku) เป็นมหาวิทยาลัยพุทธที่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลและประกาศตนเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาของเอกชน (private Buddhist universities) ๒ แห่งแรก

๓) ในปี ค.ศ. ๑๙๒๔ มหาวิทยาลัยริสโซ (Risshō university) ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นลำดับต่อมา

๔) หลังจากนั้นในปี ค.ศ. ๑๙๒๕ มหาวิทยาลัยโกมาซาวา (Komazawa university) ก็ได้รับการยอมรับพร้อมการประกาศตัวอย่างเป็นทางการเช่นเดียวกัน และในท้ายที่สุด

๕) ในปี ค.ศ. ๑๙๒๖ ทั้งมหาวิทยาลัยไตโช (Taishō university)

๖) มหาวิทยาลัยโคยะซาน (Kōyasan daigaku 高野山大学) ก็ได้รับการยอมรับขึ้นบัญชีในทำเนียบมหาวิทยาลัยพุทธในปีเดียวกันนั่นเอง

มหาวิทยาลัยโกมาซาวา

มหาวิทยาลัยไตโช

มหาวิทยาลัยโคยะซาน

^๑ Kenji Matsuo, A History of Japanese Buddhism, (Kent: Global Oriental Ltd., 2007), p. 8.

^๒ Hayashi Makoto, “The Birth of Buddhist Universities”, Japanese Religions, Vol. 39 (1 & 2) (2012): 11-29.

ในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาสมัยใหม่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยในประเทศไทยญี่ปุ่นจำนวนอย่างน้อย ๒๘ แห่งได้ถูกก่อตั้งขึ้น (ซึ่งมีรายชื่อของมหาวิทยาลัยพุทธจำนวน ๕ แห่งที่กล่าวแล้วข้างต้นรวมอยู่ด้วย) โดยในบรรดาทั้งหมดนี้ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นให้การศึกษาวิชาทางโลก (secular universities) ซึ่งอาจนำเสนอตามบัญชีรายชื่อที่เรียงตามลำดับตัวอักษรได้ดังนี้ : -

- ๑) มหาวิทยาลัยเออิจิ คากูอิน (Aichi Gakuin University)
- ๒) มหาวิทยาลัยบุกเกียว (Bukkyo University)
- ๓) มหาวิทยาลัยบุนเกียว (Bunkyo University)
- ๔) มหาวิทยาลัยจิกุชิ โชคะกุเอ็น (Chikushi Jogakuen University)
- ๕) มหาวิทยาลัยโดโฮ (Doho University)
- ๖) มหาวิทยาลัยกิฟุ โชโตกุ คากูเอ็น (Gifu Shotoku Gakuen University)
- ๗) มหาวิทยาลัยฮานาโซโนะ (Hanazono University)
- ๘) มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ (International Buddhist University)
- ๙) มหาวิทยาลัยโคมาซาวะ (Komazawa University)
- ๑๐) มหาวิทยาลัยโคยะซัง (Kōyasan University)
- ๑๑) มหาวิทยาลัยคุราชิกิ ซากุโย (Kurashiki Sakuyo University)
- ๑๒) มหาวิทยาลัยสตรีเกียวโต โทคะ (Kyoto Koka Women's University)
- ๑๓) มหาวิทยาลัยสตรีเกียวโต (Kyoto Women's University)
- ๑๔) มหาวิทยาลัยมินอบุซัง (Minobusan University)
- ๑๕) มหาวิทยาลัยมุซาชิโนะ (Musashino University)
- ๑๖) มหาวิทยาลัยศิลปะและการออกแบบนาโกยา โซเกอิ (Nagoya Zokei University Art and Design)
- ๑๗) มหาวิทยาลัยนีฮอง ฟูกุชิ (Nihon Fukushi University)
- ๑๘) มหาวิทยาลัยสตรีโอตานิ (Ōtani Women's University)
- ๑๙) มหาวิทยาลัยโอตานิ (Ōtani University)
- ๒๐) มหาวิทยาลัยริสโซ (Risshō University)
- ๒๑) มหาวิทยาลัยเรียวกอกุ (Ryūkoku University)
- ๒๒) สถาบันเทคโนโลยีไซตามะ (Saitama Institute of Technology)
- ๒๓) มหาวิทยาลัยชูชิอิน (Shuchiin University)
- ๒๔) มหาวิทยาลัยชูคุโตกุ (Shukutoku University)

๒๕) มหาวิทยาลัยโซอาอิ (Soai University)

๒๖) มหาวิทยาลัยไตโซ (Taishō University)

๒๗) มหาวิทยาลัยโตโฮกุ ฟุกุชิ (Tohoku Fukushi University)

๒๘) มหาวิทยาลัยซุรุมิ (Tsurumi University) เป็นต้น

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวนดังกล่าวนี้มีมหาวิทยาลัยสตรีจำนวน ๓ แห่ง ยกตัวอย่างเช่นมหาวิทยาลัยสตรีเกียวโต โกะกะ รวมถึงมีมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ๑ แห่ง ที่ประกาศตนเป็นมหาวิทยาลัยนานาชาติอย่างชัดเจน ได้แก่ มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ แม้กระนั้นก็ตาม มหาวิทยาลัยดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ก็อาจมีบางคณะ บางส่วนงาน โครงการ หรือสาขาวิชา ฯลฯ ของตนที่ดำเนินการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ (English program-EP) หรือนานาชาติ (international program-IP) ด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เป็นการปรับตัวของพระพุทธศาสนาสมัยใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยแห่งการสื่อสารไร้พรมแดน ที่ซึ่งภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นภาษากลางของโลกยุคไอที ประเด็นสำคัญ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชิงพุทธมีจำนวนมากถึง ๑๐ แห่งโดยรวมเอามหาวิทยาลัยพุทธ ๕ แห่งที่ได้กล่าวไว้แล้วเข้าไว้ด้วย มีมหาวิทยาลัยโคมาซาวะ เป็นต้น แต่ละเป็นมหาวิทยาลัยอะไรบ้างนั้น ผู้วิจัยจะอภิปรายในลำดับต่อไป

พระพุทธศาสนาสมัยใหม่ในประเทศญี่ปุ่น

พระพุทธศาสนาสมัยใหม่เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงเอาคำสอนแบบเก่าเข้ากับคำสอนแบบใหม่เข้าไว้ด้วยกันด้วยวิวัฒนาการที่สอดประสานกลมกลืนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหันกลับมามองพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นนิยามหายานอันมีลักษณะของการเรียนรู้และปฏิบัติตนตามคำสอนของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เองพระองค์นั้น แต่ก็มีอัตลักษณ์ของตนที่ชัดเจนประการหนึ่ง คือระบบการถ่ายทอดคำสอนดังกล่าวให้ความสำคัญกับครูอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพบูชาต่อศิษยานุศิษย์ และด้วยเหตุนี้เองที่ครูอาจารย์สายมหายานได้พัฒนาคำสอนเหล่านั้น ผสมผสานเข้ากับสภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ จารีต ประเพณีของประเทศญี่ปุ่นเข้าไว้ด้วยกัน ส่งผลให้ธรรมะที่ถูกถ่ายทอดออกมามีความเป็น “พระพุทธศาสนาแบบที่ผสมเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบญี่ปุ่นเข้าไว้อย่างกลมกลืน” เป็นอัตลักษณ์หนึ่งของพระพุทธศาสนาหายาน อย่างไรก็ตาม การแบ่งนิกายย่อยกระทำได้หลายวิธีซึ่งในที่นี้อาจแบ่งได้ออกเป็น ๖ นิกายย่อย ดังต่อไปนี้ คือ

๑) เท็นได (Tendai),

๒) ชิงงง (Shingon),

๓) โจโด (Jōdo),

๔) เซ็น (Zen),

๕) นิชิเร็ง (Nichiren)

๖) นารา (Nara)^๓

^๓ Ibid, p. 60.

เคนจิ มัตซุโอะ (Kenji Matsuo) ได้กล่าวประเด็นที่น่าสนใจไว้ว่า “ในญี่ปุ่นมีมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาประมาณ ๑๐ แห่ง ได้แก่ : -

- ๑) มหาวิทยาลัยบุกเกียว (Bukkyo University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑,๙๑๒ สังกัดนิกายสุขาวดี (Pure Land Buddhism)
- ๒) มหาวิทยาลัยฮานาโซโนะ (Hanazono University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑,๘๗๒ สังกัดนิกายรินไซ เซ็น (Rinzai Zen sect)
- ๓) มหาวิทยาลัยโคมาซาวะ (Komazawa University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑,๕๙๒ สังกัดนิกายโซโต เซ็น (Sōtō Zen sect)
- ๔) มหาวิทยาลัยโคยะซัง (Kōyasan University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑,๘๘๖ สังกัดนิกายชิงง (Shingon Buddhism)
- ๕) มหาวิทยาลัยมินอบุซัง (Minobusan University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑,๕๕๖ สังกัดนิกายนิชิเร็ง (Nichiren Buddhism)
- ๖) มหาวิทยาลัยโอทานิ (Ōtani University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑๖๕๕ สังกัดนิกายโจโด ชิงชู (Jōdo Shinshū Buddhism)
- ๗) มหาวิทยาลัยริสโซ (Risshō University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑๕๘๐ สังกัดนิกายนิชิเร็ง (Nichiren Buddhism)
- ๘) มหาวิทยาลัยเรียวกอกุ (Ryūkyō University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑,๖๓๙ สังกัดนิกายโจโด ชิงชู (Jōdo Shinshū Buddhism)
- ๙) สถาบันเทคโนโลยีไซตามะ (Saitama Institute of Technology), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๖ สังกัดนิกายโจโด ชิงชู (Jōdo Shinshū Buddhism)
- ๑๐) มหาวิทยาลัยไตโซ (Taishō University), ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๘๕ สังกัดนิกายเท็นได (Tendai School of Buddhism).

ในบรรดามหาวิทยาลัยที่กล่าวมามีบุคคลผู้มีชื่อเสียง ๒ ท่านที่สมควรได้รับการกล่าวถึง ณ ที่นี้คือ ท่านแรก กิโยซาวามานชิ (Kiyozawamanshi) (ค.ศ. ๑๘๖๓-๑๙๐๓) บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ผู้ปฏิรูปนิกายย่อยโอทานิ (Ōtani sub-sect) ของนิกายโจโด ชิง (Jōdo Shin sect) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า นิกายฮิคาชิฮองกันจิ (Higashihonganji sect) รวมถึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยโอทานิ (Ōtani University) อีกด้วย^๔ นอกจากนี้ หนึ่งในนักวิชาการพุทธชาวญี่ปุ่น

^๔ Kenji Matsuo, A History of Japanese Buddhism, (Kent: Global Oriental Ltd., 2007), p. 230.

ผู้มีชื่อเสียงผู้เผยแพร่หลักคำสอนสำคัญของนิกายโจโด ชิง (Jōdo shin sect) คือ ดี. ที. ซูซูกิ (Daisetz Teitaro Suzuki หรือ 鈴木 大拙 Suzuki Daisetsu) (ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๙๖๖) ซึ่งท่านเคยเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยโอตานิ (Ōtani University) ในปี ค.ศ. ๑๙๒๑^๕

<https://es.wikipedia.org/wiki/Amitabha>

อย่างไรก็ตาม ฮายาชิ มาโกโตะ (Hayashi Makoto) มองว่า มีอิทธิพลสำคัญ ๓ ประการ ที่เกิดขึ้นจากการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในสมัยไตโซ (Taishō period) คือ ประการแรก คือ การเพิ่มวงจรกิจกรรมของการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น “การกำเนิดขึ้นของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นสมัยไตโซมีอิทธิพลในการเพิ่มจำนวนของตำแหน่งนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาตลอดจนเป็นการสร้างฐานรากในการยอมรับการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในโลกวิชาการของญี่ปุ่น . . . รวมไปถึงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการในระดับที่มีคุณภาพสูงมาก”^๖ ประการที่สอง การศึกษาของนิกายต่าง ๆ ของญี่ปุ่น (shūjō 宗乘 หรือshūgaku 宗) ได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลายภายในมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาต่าง ๆ และประการสุดท้าย คือการเกิดอุบัติขึ้นเป็นจำนวนมากของห้องสมุด รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

มหาวิทยาลัยพุทธในญี่ปุ่น : วิกฤตและความท้าทาย

ดูเหมือนว่าสถานการณ์ของระบบการศึกษาของญี่ปุ่นนั้นไม่สู้ดีนักซึ่งนี่คือวิกฤตทางการศึกษาที่อาจบริหารจัดการได้ยากหากไม่ได้รับการตระหนักรู้และความร่วมมือจากหลายฝ่าย แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างหนักเพื่อก้าวข้ามพ้นวิกฤตนี้ไปได้ นับเป็นวิกฤตที่หนักหนาสาหัสที่มากพร้อมกับความท้าทายอันยิ่งใหญ่

^๕ Ibid, p. 232.

^๖ Hayashi Makoto, “The Birth of Buddhist Universities”, Japanese Religions, Vol. 39 (1 & 2) (2012): 11-29.

วิกฤตอันหนักหนาสาหัส : ในขณะที่โลกแห่งการศึกษาของพระพุทธศาสนาสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน กำลังเผชิญหน้ากับวิกฤตทางการศึกษา จำนวนนิสิตนักศึกษาที่ลดลงส่งผลให้การพัฒนาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาทั่วประเทศญี่ปุ่นต้องหยุดชะงัก ทั้งมหาวิทยาลัยอีกหลายต่อหลายแห่งได้ตัดสินใจปิดหลักสูตรของตนลงในที่สุด^๗ และนี่เป็นวิกฤตการณ์ของวงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของญี่ปุ่นที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปจากจำนวนนิสิตนักศึกษาที่ลดลงซึ่งสวนทางกับจำนวนมหาวิทยาลัยที่ได้รับอนุมัติเพิ่มขึ้นอย่างไม่หยุดยั้งโดยมีมหาวิทยาลัยเกิดใหม่เพิ่มขึ้นถึงเกือบ ๑๐๐ แห่งในระยะเวลาแค่เพียง ๑๐ ปี ที่ผ่านมาเท่านั้น มหาวิทยาลัยเอกชนประมาณร้อยละ ๔๕ ไม่สามารถรับนิสิตนักศึกษาใหม่เข้าเรียนตามเป้าที่กระทรวงศึกษาธิการ (MEXT) กำหนดไว้ ล่าสุดในปีนี้ มหาวิทยาลัย ๑๘ แห่งรับนักเรียนใหม่เข้าเรียนได้ไม่ถึงครึ่งหนึ่งของโควตาที่กำหนดไว้ด้วยซ้ำไป^๘ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยทางโลกอื่น ๆ หลายแห่งยังได้รับผลกระทบอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของประชากรที่กว้างขึ้น และอัตราการเกิดที่ต่ำลง ชุนยะ โยชิมิ (Shunya Yoshimi) กล่าวถึงข้อพิพาททางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของญี่ปุ่น ในประเด็นเรื่องการศึกษาที่มหาวิทยาลัยระดับชาติทุกแห่งของญี่ปุ่นได้รับคำสั่งจากรัฐบาลเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้ดำเนินการปิดแผนกมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ลงทันที^๙

แน่นอนว่ามหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นตระหนักถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงและความพยายามอย่างยิ่งยวดในการปฏิรูปสถาบันทางการศึกษาอย่างเป็นวงกว้างทั่วประเทศ เป็นที่น่าสังเกตว่าปรากฏการณ์อย่างเดียวกันนี้ได้เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยในลักษณะเดียวกัน และระบบการศึกษาของไทยก็กำลังเป็นประเด็นสำคัญระดับประเทศที่ชาวไทยทุกคนจะต้องให้ความสนใจและร่วมกันแก้ไขอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะวันนี้ความสามารถในการดำเนินการของสถาบันและบุคลากรทางการศึกษาถูกนำมาเป็นประเด็นคำถามในอันที่จะเพิ่มจำนวนนิสิตนักศึกษา (ที่ลดลงเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง) ในมหาวิทยาลัยของตนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม ข้อสงสัยเหล่านี้

^๗ Ian Reader, “Buddhism in Crisis? Institutional Decline in Modern Japan”, *Buddhist Studies Review*, (February 2011): 233-263.

^๘ Gregory Clark, “Japan’s University Education Crisis”, *The Japan Times*, Nov 28, 2012. Retrieved on December 7, 2019, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2012/11/28/commentary/japans-university-education-crisis/#.XevHLugzblU>

^๙ Shunya Yoshimi, *The Shock of Closing down University Humanities and Social Sciences Departments* (‘Bunkeigakubuhaishi’ no Shougeki), Shueisha (Tokyo 2016). In Kazuaki Yoda, “The Crisis of Japanese Higher Education: Where Is the Problem?”, *Asian Education Studies*, Vol. 2, No. 3 (July 2017): 9-10.

นำไปสู่คำถามที่ว่า การศึกษาของญี่ปุ่นและไทยอยู่ในช่วงวิกฤตจริงหรือไม่? และเราก็จะตามแก้ไขได้อย่างไร?

ความท้าทายอันยิ่งใหญ่: อาศัยความจริงที่ว่าการศึกษาทางโลกนั้นแตกต่างจากการศึกษาทางพระพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง การศึกษาทางศาสนาไม่ได้มุ่งเน้นไปที่หลักการหรือทฤษฎีเพื่อสร้างผลกำไรให้กับชาวโลกเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการศึกษาทางโลกและจิตวิญญาณที่สามารถใช้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าได้ด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวคือการศึกษาพระพุทธศาสนามีอานิสงค์ ๔ ประการด้วยกัน:

๑. เป็นการนำความรู้ไปใช้ในโลกรนี้ คือการทำมาหากินอย่างถูกต้อง (สัมมาอาชีพ) ในฐานะครูอาจารย์ผู้เผยแพร่และสั่งสอนธรรมะให้กับผู้ที่สนใจในการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หรือแม้ในอาชีพหลากหลายอาชีพที่มีการประยุกต์ใช้พุทธศาสตร์เข้าอยู่ด้วย

๒. เป็นการสร้างเสริมศักยภาพในการพัฒนาร่างกาย จิตใจ และปัญญาของมนุษย์

๓. เป็นการนำความรู้ไปใช้ในโลกหน้า คือในกรณีที่ไม่สามารถละทิ้งทุกสิ่งให้หมดไปจากชีวิตนี้ได้ นั่น เราก็สามารถนำความรู้เหล่านี้ไปใช้กับโลกหน้าได้ด้วยซึ่งจะเป็นอุปนิสัยติดตัวไปในอัตภาพใหม่ข้างหน้า

๔. เป็นการดับกองทุกข์ทั้งหมดไม่ให้เหลือแม้แต่น้อย และบรรลุถึงพระนิพพานอันอุดมสุขในฐานะอริยชนผู้เชี่ยวชาญในความจริงอันประเสริฐ สามารถตัดภพตัดชาติให้เหลือน้อยลงจนหมด

น่าสังเกตว่าการศึกษาวិชาทางโลกสามารถตอบสนองได้เฉพาะอานิสงค์เพียงข้อแรกเท่านั้นคือการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิต คือหากินได้เท่านั้น ในขณะที่การศึกษาทางพระพุทธศาสนานำไปสู่อานิสงค์ดังกล่าวข้างต้นได้ทั้ง ๔ ประการ และนี่อาจเป็นความท้าทายต่อระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาของประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้เพื่อที่จะปรับเปลี่ยนจุดแข็งของการศึกษาทางวิญญาณนี้ให้กลายเป็นโอกาสในการฟื้นฟูระบบการศึกษาที่เสียหายนี้คือภารกิจ “เปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส” ซึ่งคู่ควรต่อพระพุทธศาสนาสมัยใหม่อย่างยิ่ง ตารางต่อไปนี้แสดงให้เห็นถึงมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา (Buddhist-oriented Universities) ทั้งหมด ๑๐ แห่งในประเทศญี่ปุ่นพร้อมช่วงเวลาที่ถูกก่อตั้งและช่วงที่ได้รับการรับรองจากรัฐบาลญี่ปุ่น

ตาราง ๑ : มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา (Buddhist-oriented Universities) ในประเทศไทยญี่ปุ่น

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา	สังกัดนิกาย	ก่อตั้ง (ค.ศ)	ปีที่ได้รับการรับรอง (ค.ศ.)
๑. ม. บุกเกียว (Bukkyo University)	สุขาวดี (Pure Land Buddhism)	๑,๙๑๒	๑,๙๔๙
๒. ม. ฮานาโซโนะ (Hanazono University)	รินไซ เซ็น (Rinzai Zen sect)	๑,๘๗๒	๒,๐๐๗
๓. ม. โคมาซาว่า (Komazawa University)	โซโต เซ็น (Sōtō Zen sect)	๑,๕๙๒	๑,๙๒๕
๔. ม. โคยะซัง (Kōyasan University)	ซิงงง (Shingon Buddhism)	๑,๘๘๖	๑,๙๒๖
๕. ม. มินอบุซัง (Minobusan University)	นิชิเร็ง (Nichiren Buddhism)	๑,๕๕๖	๑,๙๙๔
๖. ม. โอทานิ (Ōtani University)	โจโด ชิงชู (Jōdo Shinshū Buddhism)	๑,๖๕๕	๑,๙๒๒
๗. ม. ริสโซ (Risshō University)	นิชิเร็ง (Nichiren Buddhism)	๑,๕๘๐	๑,๙๒๔
๘. ม. เรียวโกกุ (Ryūkyō University)	โจโด ชิงชู (Jōdo Shinshū Buddhism)	๑,๖๓๙	๑,๙๒๒
๙. สถาบันเทคโนโลยีไซตามะ (Saitama Institute of Technology)	โจโด ชิงชู (Jōdo Shinshū Buddhism)	๑,๙๗๖	๒,๐๐๒
๑๐. ม. ไตโซ (Taishō University)	เท็นได (Tendai School of Buddhism)	๑,๘๘๕	๑,๙๒๖

จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาทั้งหมดในญี่ปุ่นอยู่ภายใต้คำสอนของพระพุทธศาสนา มหายาน มหาวิทยาลัยเหล่านี้ล้วนต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานนับตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งขึ้นกว่าจะได้รับ การยอมรับจากภาครัฐบาล สิ่งนี้แสดงให้เห็นวิวัฒนาการของการศึกษาพุทธศาสนาในรูปแบบของ มหาวิทยาลัยที่ต้องผ่านประสบการณ์อันเข้มข้นเพื่อการดำรงอยู่อย่างกลมกลืนระหว่างศาสนจักร และอาณาจักร แต่ในทางตรงกันข้าม วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นอาจทำลายล้างคุณค่าที่ถูกสั่งสมจากประวัติ ความเป็นมาอันยาวนานก็เป็นได้

หากมองในเชิงบวกแล้ว ระบบการศึกษาทางพุทธศาสนาในภาพรวมประกอบด้วยองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันในการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น มูลนิธิ, โรงเรียน, วัด, สถาบันเผยแผ่พระภิกษุสงฆ์, วิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์, มหาวิทยาลัยของรัฐ, มหาวิทยาลัยเอกชน, และ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ฯลฯ ทุกหน่วยงานปฏิบัติการกิจของตนภายใต้กระทรวงทบวงกรมและหน่วยงานที่กำกับดูแลการปฏิบัติงาน ประเด็นสำคัญไม่ใช่อายุที่ปริมาณ แต่ควรเป็น “คุณภาพ” การชะลอตัวของมหาวิทยาลัยใหม่ที่อาจเกิดขึ้นเป็นประเด็นสำคัญที่ควรเกิดขึ้นประการแรก ต่อมารัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยฯ ที่ดำเนินการอยู่แล้วในปัจจุบันบนพื้นฐานของการเติบโตอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การเป็นมหาวิทยาลัยภายใต้การกำกับดูแลของภาครัฐยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะเป็นเครื่องยืนยันความปลอดภัยของบริการได้ อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โลกเพื่อความอยู่รอดของตนก่อน รวมถึงจะต้องเหลียวซ้ายแลขวามองหาเพื่อนข้างตัวและจับมือพัฒนาความเป็นหุ้นซึ่งกันและกัน (partnerships) หลังจากนั้นยังต้องมองหาเครือข่ายอื่น ๆ ในระดับระหว่างประเทศด้วย เช่น สถาบันชาวพุทธโลก และมหาวิทยาลัยพุทธอื่นทั่วโลก ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของมหาวิทยาลัยพุทธในญี่ปุ่น การจับมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับการแสวงหาเครือข่ายการศึกษาอาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงการถูกสั่งปิดมหาวิทยาลัยลงที่ละแห่ง ๆ อาจเป็นการดีกว่านี้ถ้าประเทศญี่ปุ่นจะเริ่มหันมามองหามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนายักษ์ใหญ่ในประเทศไทยดินแดนสุวรรณภูมิ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) ทั้งนี้เพื่อความเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาซึ่งอาจเริ่มจากการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยพุทธทั้ง ๒ ประเทศ

สรุป

พระพุทธศาสนาสมัยใหม่ในประเทศไทยญี่ปุ่นก่อตั้งบนฐานรากของระบบการศึกษาโดยมีมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาประมาณ ๑๐ แห่งที่ถูกก่อตั้งขึ้นและได้รับการรับรองจากรัฐบาล แหล่งศึกษาเรียนรู้เหล่านี้ผ่านร้อนผ่านหนาวผ่านประสบการณ์ที่ยาวนานหลายศตวรรษ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางจิตวิญญาณให้กับคนในประเทศไทยญี่ปุ่นโดยอาศัยระบบทางจารีต ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตวิญญาณแห่งชีวิตและโลกเอาไว้ด้วยกัน นับเป็นที่น่ายินดีสำหรับคนญี่ปุ่นว่า มหาวิทยาลัยเชิงพุทธเหล่านี้ถูกก่อตั้งโดยการกำหนดกลยุทธ์ที่ได้รับการวางแผนมาอย่างดีบดี้ นั่นก็คือกลยุทธ์ ในการเผยแผ่ศาสนาพุทธแบบมหายานในประเภทของนิกายย่อย ๆ ๖ นิกายของประเทศญี่ปุ่น โดยมีนิกายย่อย เห็นได้ และ ชิงงง ในเบื้องต้น และมี นาราเป็นที่สุด การดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนิกายต่าง ๆ ผ่านพุทธสถานทางการศึกษาเหล่านี้ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่แข็งแกร่งและยั่งยืนที่สุดของญี่ปุ่น แต่ถึงกระนั้นก็ตาม วิกฤตการณ์ในยุคปีพ.ศ. ๒๐๒๐ นี้ หากว่าศาสนสถานด้านการศึกษาเหล่านี้ไม่ได้ปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์โลกแล้ว ประเทศไทยญี่ปุ่นอาจไม่มีมหาวิทยาลัยพุทธไว้เผยแผ่ศาสนาพุทธแบบมหายานอีกต่อไปก็อาจเป็นไปได้

บรรณานุกรม

- Makoto, Hayashi. "The Birth of Buddhist Universities", **Japanese Religions**. Vol. 39 (1 & 2): 11-29.
- Matsunami, Kōdō, Rev. (ed.). **A Guide to Japanese Buddhism**. Tokyo: Japan Buddhist Federation, 2004.
- Matsuo, Kenji. **A History of Japanese Buddhism**. Kent: Global Oriental Ltd., 2007.
- Reader, Ian. "Buddhism in Crisis? Institutional Decline in Modern Japan", **Buddhist Studies Review**. (February 2011): 233-263.
- Yoshimi, Shunya. The Shock of Closing down University Humanities and Social Sciences Departments ('Bunkeigakubuhaishi' no Shougeki)", **Shueisha** (Tokyo 2016). In Kazuaki Yoda. "The Crisis of Japanese Higher Education: Where Is the Problem?", **Asian Education Studies**.s Vol. 2, No. 3 (July 2017): 9-10.
- Clark, Gregory. "Japan's University Education Crisis", **The Japan Times**. Nov 28, 2012. [Online], Available : <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2012/11/28/commentary/japans-university-education-crisis/#.XevHLugzblU> [December 7, 2019]